

innerlighet och varma känsla. På en kort och instruktiv inledning följa 65 förstklassigt reproducerade blad.

Bengt Cnattingius.

Carl Björkbom, Titelbladets historia. Stockholm 1937. Bröderna Lagerströms förlag. Kr. 5:—.

En kort men ytterst instruktiv framställning av titelbladets konstnärliga utvecklingshistoria sett ur typografisk synpunkt lämnas i ovannämnda bok, som utgivits i serien Nordisk boktryckarekonsts fackbibliotek. Man får följa dess uppkomst från en enkel rubriksammanställning till titelns varierade utsmyckningar, vilka betingats av de skiftande stilperioderna. Ett 50-tal illustrationer med förklarande text ge närmare besked om denna historia. Ett stort antal titelblad av kyrkliga och andra religiösa bokverk återfinnas här såsom Olaus Petris lilla postilla (Lübeck 1537), Gustav Vasas bibel (1541), som återgår bl. a. på första delen av Luthers övers. av Gamla testamentet (1523) och som sedan nyttjades till Johan III:s liturgi (1576), vidare den danska bibeln (1550) med sin dogmatiskt intressanta bildsammanställning (som inom parentes sagt är rätt otillfredställande förklarad, men vars innehåll är utförligt behandlad i Grohne, Die bremischen Truhen, 1936, rec. i h. 1 av denna tidskrift 1937). Barockens överlastade titelblad exemplifieras av bl. a. 1674 års svenska bibel och som prov på 1800-tals klassicismen visas J. O. Walins Religions-Tal (1825).

Den värdefulla boken om titelbladets historia är värd uppmärksamhet och förtjänar att läsas av alla, som intressera sig för värdiga och vackra boktryck. *Bengt Cnattingius.*

Lilli Burger, Die Himmelskönigin der Apokalypse in der Kunst des Mittelalters. Junker u. Dünhaupt Verlag, Berlin 1937. RM. 6:—.

I serien »Neue deutsche Forschungen» har nyss utkommit en undersökning av himladrottningens ikonografi i den medeltida konsten. Utgångspunkten utgör Johannes vision i Uppenbarelseboken kap. 12 och de senantika religionsföreställningar, som stå i samband med denna. Ursprungligen återfinnes den i bild endast i sammanhängande serier, främst i illuminerade spanska handskrifter redan från 1700-talet. Med nyplatonismens renässans vid 1200-talets början få dessa bilder nytt innehåll, som tydligt spåras i framställningarna av Jesu födelse och Maria som Ecclesia. Nya teologiska och legendära föreställningar berika den genom Bernhard av Clairvaux allt mera populära bildframställningen, som på 1200-talet också får plastisk form (Magdeburg och Reims).

Att närmare ingå på denna förkännedom om den medeltida Mariakulten så värdefulla skrift är omöjligt. Den visar, kort sagt, på ett synnerligen intressant sätt det betydelsefulla sambandet mellan teologi, folkfromhet och bildkonst.

Bengt Cnattingius.

Meddelanden.

Den grafiska konflikten och dess efterverkningar har förorsakat detta

nummers försenade utgivande. Red. anhallen om benäget överseende.

Bilagor. Som bilagor till detta nummer fogas dels, som vanligt, Kyrkokalender *dels* Tideböner *Vid kyrkmässa*. Den förra är nu utvidgad, så att den ger anvisningar för psalmval ej blott vid söndagens gudstjänster och en andaktsstund under veckodagarna utan för tvenne andaktsstunder. Därför meddelas däri tre psalmer för varje andakt, därav en morgon- resp. aftonpsalm. Där man brukar al-lenast två psalmer kan antingen morgon- resp. aftonpsalmen utgå, eller ock kan man före andaktsstunden sjunga samtliga versar i den andra, eljest uppdelade psalmen. Som text-läsning meddelas tre serier, två serier av Nya testamentet, så ordnade att de kunna läsas parallellt och en serie ur Gamla Testamentet, att val-fritt brukas antingen tillsammans med någon av de nytestamentliga serierna i samma andakt eller ock ersättande någon dem.

Val. Till innehavare av förenad tjänst ha utsetts:

i Tärby, Älvsb., B. Ekengren, Vår-gårda, i St. Aby, Östg., H. Sandahl, i Mörsil, Jämtland, T. Johannesson, Voxna bruk, i Mörkö, Söd., H. Hans-son, i Sexdrega, Älvsb., G. Wiklund, Vännersnäs, i Djurö, Sthlm., L. West-lund, Långshyttan, i Älvdalsåsen, Kopp., H. Vinelius, Kräklingbo, i Söd-
ra Ny, Vrm., Åke Nyström, Fristad, i Flen, Sdm., Hjalmar Öster, Kvistbro, i Hölö, Sdm., Ebbe König, Bollnäs, i Kräklingbo, Gtl., Sven Lewedahl, i Normlösa, Östg., Helmer Comstedt, Skillingaryd, i Lerbo, Sdm., Ture Jonsson, Flisby, i Överum, Östg., Erik Ahlfort, Jokkmokk, i Asker, Ör., L. Runefors, Linneryd, i Vintrosa, Örb., S. Hagelin, Segerstad, i Tumbo, Söd., S. Jonsson.

50-jubileum. Skara stiftskrets av

Kyrkosångens Vänner firar 50-årsjubi-leum med att anordna en Kyrkosångs-dag i Skara onsdagen den 12 oktober 1938. Förutvarande medlemmar av K. S. V. liksom ock andra intresserade inbjudas att deltaga i högtiden.

Kl. 11. Högmässa i Skara domkyr-ka. Biskop G. Ljunggren predikar. K. S. V.-kören sjunger *Te Deum*.

Kl. 12,15. Samling i Församlings-hemmet, där kaffe serveras. Pris 50 öre. Hälsningsanförande av K. S. V:s ordf., kyrkoherde G. Sandzén. Före-drag av Biskop G. Aulén om det på-gående koralarbetet.

Kl. 4,30. Kyrkoherde G. Sandzén redogör för K. S. V:s verksamhet un-der de gångna åren. Lokal: Försam-lingshemmet. Samtal över frågan: Hur bör K. S. V:s verksamhet för fram-tiden bedrivas?

Kl. 7. Musikgudstjänst i domkyr-kan. Program:

1. *J. S. Bach:* Preludium och fuga, g-moll (Domkyrkoorganisten Ivar Wi-déen). 2. *Clara Schumann:* 1) Herre, jag har ditt hus' boning kär. *Mendelssohn:* 2) Lyft ditt öga åter upp. *Mendelssohn:* 3) Israels folks beskyd-dare. 3. *Praetorius:* 1) Wie schön leuchtet der Morgenstern. *Runbäck:* 2) Herre, sänd ditt ljus. *Morén:* 3) O Herre Gud, var mild och god. (K. S. V:s bl. kör). 4. Kort tal, event. av Biskop G. Aulén. 5. *Widéen:* Mässa (Kyrie, Gloria, Sanctus och Agnus Dei) för bl. kör, orgel och violiner.

Kl. 10. Completorium i domkyrkan.

Kyrklig kurs i Alnö. Under tiden den 9 till 14 augusti ägde på Alnön utan-för Sundsvall under talrik anslutning av präster och kyrkomusiker främst naturligtvis från Härnösands stift, dock icke uteslutande, så märktes exempelvis även ett par finländska kantorer bland deltagarna. En hastig blick på kursens digra arbetsprogram

kunde möjligen ingiva den föreställningen, att det här var fråga om en liturgisk-kyrkomusikalisk instruktionskurs rätt och slätt, där alltså den rent praktiska träningen, som ju är nog så nödvändig, skulle vara det huvudsakliga ändamålet. Det var emellertid något mera än detta kursledningen önskade få ut av de av det underbaraste högsommarväder gynnade kursdagarnas samvaro i en av vårt lands skönaste trakter präglad av en urgammal kyrklig kultur och av det unga storindustriella Sverige; vid utträddet ur kyrkoportalen hade man framför sig Medelpads kust med de många bruken.

I inbjudan till kursen erinras om den innevarande tidens skicksedigra karaktär och om de ökade krav den ställer på alla kyrkans tjänare. Man konstaterar också huru på senare år en löftesrik nyorientering ägt rum, så att man allt mera insett huru allt, som hör till kyrkotjänsten skall utgöra en central förkunnelse. Kursens innersta syfte var därför att föra deltagarna till en fördjupad insikt i detta, med högmässan som centrum ville den visa hur allt i gudstjänsten skall förkunna samma budskap: Ordet från Gud till människor. Själva arbetsprogrammet förlöpte efter två huvudlinjer i det att varje dag ett föredrag med åtföljande samtal hölls över något ämne av betydelse för en fördjupad förståelse av gudstjänsten under det att dagen i övrigt utfylldes av praktiska övningar (i homiletik samt liturgisk sång och läsning för prästerna, i sångteknik, dirigering och orgelspel för kantorerna samt för båda grupperna i talteknik). De olika föredragen behandlade följande ämnen: kyrkomusiken (Komminister Ingvar Sahlin, Viksta), kyrkoförkunnelsen (Bi-

skop Torsten Ysander, Visby), kyrkosalmen (Prosten G. E. Mellberg, Alnö), kyrkorummet (Arkitekt John Akerlund, Stockholm) samt kyrkoce-remonialet av undertecknad. Höjdpunkten i denna serie utgjorde utan tvekan Visbybiskopens storstilade, mäktigt gripande teckning av kyrkoförkunnelsen, en predikan i detta ords ädlaste bemärkelse. Arkitekten Akerlunds föredrag fick den bästa tänkbara illustration i Alnö nya kyrka, som på ett synnerligen föredömligt sätt blivit restaurerad av honom och nu framträdde som ett både stämningsfullt och andaktsväckande gudstjänstrum. De taltekniska övningarna leddes av musikdirektören Ake Nygren, Stockholm.

Kursens syfte skulle dock aldrig ha nåtts enbart genom dessa övningar och föredrag, endast genom att leva med i Kyrkans gudstjänstliv när man dess väsen. Högmässan och tidebönen voro icke enbart studieobjekt, de fingo främst vara samlings- och kraftstunder under kursdagarna, som genom dessa gemensamma gudstjänster det myckna arbetet till trots fick något av »stilla dagar» över sig. Särskilt completoriet i den stämningsfulla kyrkan, det firades varje dag och föregicks alltid av predikan, torde länge leva i deltagarnas hägkomst. På söndagsmorgonen firades Nattvarden i den gamla kyrkan.

Det är med tacksamhet mot arrangörerna Diakonistyrelsen, Härnösands stifts kyrkosångarförbund, Medelpads A. S. P.-krets och Medelpads organistförening man minnes dessa dagar och med den förhoppningen att kurser av just denna typ måtte återupprepas. Ledningen av kursen utövades å Diakonistyrelsens vägnar av pastor Axel Boström. *Harald Andersson.*